

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गतको स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक चौथो तह, वैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रूपरेखा:— यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसार चरणमा परीक्षा लिइनेछ ।

प्रथम चरण:- लिखित परीक्षा

पूर्णाङ्क:- १००

द्वितीय चरण:- अन्तर्वार्ता

पूर्णाङ्क:- २०

प्रथम चरण:- लिखित परीक्षा योजना (Written Examination)

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या × अङ्कभार	समय
सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक	५० प्रश्न × २ अङ्क = १००	४५ मिनेट

द्वितीय चरण:-

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	२०	बोर्ड अन्तर्वार्ता (Board Interview)

द्रष्टव्य:-

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।
- लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

एकाइ	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
प्रश्न संख्या	५	६	६	४	५	३	६	४	६	५

- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भएतापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको विज्ञापन हुदाँका वखत (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।
- प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।
- बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- परीक्षार्थीले मोबाइल वा यस्तै प्रकारका विद्युतीय उपकरण परीक्षा हलमा लैजान पाइने छैन ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति:--

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गतको स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक चौथो तह, वैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

(५० प्रश्न x २ अङ्क = १०० अङ्क)

१. मौलिक सिद्धान्त, शरीर रचना र क्रिया विज्ञान

- १.१ आयुर्वेद अवतरण, प्रकृति, शरीर, इन्द्रिय, मन र आत्मा, दोष, भेद, स्थान, कर्म, ज्ञान, धातु उपधातु, मल, पंचमहाभूत, संख्या र सामान्य परिचय
- १.२ कोष, संगठन, तन्तु प्रकार, अस्थि प्रकार, संख्या, कर्म विभाजन, गणना, षडङ्ग शरीर, सन्धि, प्रकार, कार्य, मांशपेशी, सामान्य प्रकार, नासा, स्वरयन्त्र, श्वासनली, फुफ्फुस, मुख, दन्त, लाला ग्रन्थी, अन्ननली, आमाशय, ग्रहणी, क्षुद्रान्त
- १.३ रक्तसञ्चार प्रणाली, हृदय, धमनी, शिरा, रक्तउत्सर्जन प्रणाली, स्त्री पुरुष प्रजनन अंग, पञ्चेन्द्रियहरूको रचना र क्रिया सम्बन्धी ज्ञान
- १.४ जीवनीय घोल (Electrolyte Fluid) को ज्ञान, पि.एच. मात्रा

२. द्रव्यगुण

- २.१ द्रव्यगुण शास्त्र: परिचय, प्रयोजन, वर्णित पाँच एवं सात पर्दाथ, द्रव्य लक्षण, कर्म, समवाय, कारण द्रव्य, कार्य द्रव्य, वर्गीकरण, रस, गुण, वीर्य, विपाक प्रभावको परिभाषा, भेद, कर्म, विषाक्त गुण
- २.२ पारिभाषिक शब्दहरू:- दीपन, पाचन, शमन, अनुलोमन, संस्रन, भेदन, रेचन, वमन, संशोधन, छेदन, लेखन, ग्राही, स्तम्भन, रसायन, अभिष्यन्दी, बृहण आदिकर्मको ज्ञान
- २.३ द्रव्य नाम र सामान्य प्रयोग ज्ञान: त्रिफला, त्रिकटु, चतुर्गुण, पञ्चकोल, षडुष्ण, चतुर्वीज, पंचतित्त, लघुपञ्चमूल, बृहतपञ्चमूल, दशमूल, अष्टवर्ग, पञ्चवल्कल, पञ्चतृण, जीवनीयगण, क्षाराष्टक, उपविष, अम्लगण, चतुस्नेह, शीलाजित, रसाञ्जन
- २.४ निम्न द्रव्यहरूको आमयिक प्रयोग, प्रयोज्य अंग, मात्राको सामान्य जानकारी: आर्द्रक, आमलकी, अशोक, आरग्वध, अश्वगन्धा, अर्क, उशीर, उदूम्वर, एला, एरण्ड, कुटज, कुटकी, किराततित्त, कम्पिल्लक, कटफल, कुमारी, कुश, कास, कुष्ठ, खदिर, गुग्गुल, गुडूची, गोकुशुर, चांगेरी, चित्रक, चन्दन, जपा, जटामसी, जीरक, जातीफल, तुलसी, दुर्वा, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, धान्यक, पिप्पली, पिपल, प्रियंगु, पाठा, पलास, पृश्निपर्णी, पुनर्नवा, बला, बृहती, बर, वरुण, बिल्व, बाकुची, बिडंग, बंशलोचन, विभीतक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मुस्तक, मूलक, मरिच मण्डूकपर्णी, मञ्जीष्ठा, यष्टिमधु, यवानी, रोहितक, रसोन, रुद्राक्ष, लवंग, लाक्षा, वचा, वासा, शतावरी, शंखपुष्पी, सर्पगन्धा, सारिवा, हरितकी, हरिद्रा, हिंगु, त्रिवृत्

३. रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना

- ३.१ रसशास्त्र परिचय र पारिभाषिक शब्द : रस (पारद), महारस (अभ्रक, माक्षिक, शिलाजित), उपरस गन्धक, गैरिक, साधारण रस, (नवसादर, हिंगुल), सुधावर्ग (चुना, खटिका, दुग्ध पाषाण, यवक्षार, सर्जिकक्षार, गोदान्त, कपर्दक, शुक्ति, शंख, मृगश्रृंग, मयूरपुच्छ), रत्न (मोति, प्रवाल), धातु, उपधातु मण्डुर), विष (स्थावर, जांगम), विष- उपविषको सामान्य परिचय
- ३.२ भैषज्य कल्पना: भैषज्य कल्पनाको परिचय, महत्व, शुद्धिकरण महत्व, औषध स्रोत, पंचविध कषाय कल्पना (निर्माण विधि, मात्रा, प्रयोग सम्बन्धी सामान्य जानकारी)
- ३.३ चूर्ण: त्रिफला चूर्ण, सितोपलादि चूर्ण, अविपत्तिकर चूर्ण, अश्वगन्धा चूर्ण
- ३.४ वटी: योगराज गुग्गुल, खदिरादि वटी, कुटज घनवटी
- ३.५ अवलेह: वासावलेह, कण्टकार्यावलेह, कुटजावलेह, च्यवनप्राश, चित्रक हरीतकी
- ३.६ अञ्जन: रसाञ्जन
- ३.७ आसव/अरिष्ट: कुमार्यासव, द्राक्षासव, लोहासव, दशमूलारिष्ट, अशोकारिष्ट
- ३.८ घृत/तैल: त्रिफला घृत, रसोन तेल, सिक्थ तेल, जात्यादि तेल

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गतको स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक चौथो तह, वैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

३.९ मलहम: दद्रुविद्रावण मलहम, हरियो मलहम, विपादिकान्त मलहर आदिको निर्माण, गुण, मात्रा, प्रयोग बारे सामान्य ज्ञान

४. निदान र चिकित्सा

४.१ अष्टविध परीक्षा, पंचनिदान

४.२ निम्न रोगहरुको निदान, लक्षण, चिकित्सा सम्बन्धी सामान्य ज्ञान: अग्निमान्ध, अतिसार, अम्लपित्त, आमवात, सन्धिवात, वातरक्त, उदररोग, कामला, कास, चर्मरोग, कृमी, ग्रहणी, गृध्रसी, ज्वर, प्रवाहिका, पाण्डू, विसर्प, मूत्रकृच्छ्र, राजयक्ष्मा, श्वास, शुल, शोध

५. शल्य र शालाक्य चिकित्सा

५.१ परिचय, व्रण शोध, विद्रधि, सद्योव्रणका परिचय, कारण, भेद, लक्षण, चिकित्सा, अष्टविध शस्त्रकर्म, अस्थिभग्न, सन्धिच्यूत एवं प्रारम्भिक चिकित्सा

५.२ क्षारसुत्र को परिचय र विधिको सामान्य जानकारी

५.३ नासागत रोग - संख्या सम्प्राप्ति, लक्षण, सामान्य चिकित्सा, प्रतिश्याय, नासागत रक्तपित्त, सूर्यावर्त, अर्धावभेदक, शीताद, दन्तशूल, कृमीदन्त, दन्तहर्ष, मुखपाक, तुण्डीकेरी शोध, कण्ठशोध, कर्णास्राव, कर्णशूल, पक्ष्मकोप, अभिष्यन्द, नक्तान्धबारे परिचय, लक्षण र सामान्य चिकित्सा

५.४ नासागत एवं कर्णगत शल्य निर्हरण विधि

६. बाल र स्त्री रोग

६.१ परिभाषा, स्तन्यपान, क्षीरवर्धक द्रव्य, नाभिपाक, दन्तोद्भेदकालिक व्याधि, लक्षण, चिकित्सा, उदरशूल, बालातिसार, गुदपाक, कृमि, बालशोष, फक्क, छर्दि, बालकामला, बालश्वसनकज्वर, प्रतिश्याय लक्षण, सामान्य चिकित्सा

६.२ स्त्री ऋतुकाल, रज काल, रजस्वला, कष्टार्तव, श्वेतप्रदर, सूतीका रोग, कारण, लक्षण, सामान्य चिकित्सा

६.३ गर्भिणी मासानुमासिक परिचर्या, पाण्डु, कामला, शोधको, कारण, लक्षण सामान्य चिकित्सा

७. स्वस्थ वृत्त

७.१ स्वस्थवृत्तको परिभाषा, स्वास्थ्य लक्षण, रोगको कारण र लक्षण,

७.२ दिनचर्या, ऋतुचर्या, जनपदोद्ध्वंश, ओकसात्म्य, धारणीय अधारणीय वेग

७.३ व्यायाम, स्नान, अभ्यंग, व्याधिक्षमत्व ज्ञान

७.४ योग एवं प्राकृतिक चिकित्साको सामान्य ज्ञान

७.५ अष्टांग योगको परिचय र महत्व

७.६ केही बहु उपयोगी आसनहरुको परिचय विधि र फाइदा- सूर्य नमस्कार, पद्मासन, वज्रासन, सिद्धासन, गोमुखासन, ताडासन, उष्ट्रासन, पवनमुक्तासन, सर्वाङ्गासन

७.७ प्राणायामको परिचय र महत्व

७.८ अनुलोम विलोम, भ्रामरी, कपाल भाति प्राणायामको सामान्य परिचय, विधि र महत्वबारे जानकारी

८. पंचकर्म चिकित्सा

८.१ पंचकर्मको परिचय र महत्व

८.२ पूर्वकर्म, स्नेहन, अभ्यङ्ग को परिचय, महत्व र विधि बारे जानकारी

८.३ स्वेदनको परिचय र महत्व बारे जानकारी

प्रदेश लोक सेवा आयोग

लुम्बिनी प्रदेश

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गतको स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, सहायक चौथो तह, वैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ८.४ नाडी स्वेदन, स्थानिक स्वेद एवं सर्वाङ्ग स्वेदनको प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.५ सामान्य पूर्वकर्म हरु जस्तै जानुबस्ति, कटीबस्ति, शिरोधारा, योनिप्रक्षालन आदिको प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.६ प्रतिमर्श नस्य, मात्राबस्ति परिचय र विधिबारे जानकारी

९. सामुदायिक चिकित्सा

- ९.१ निम्नलिखित रोगहरूको परिचय, निदान, लक्षण, रोकथाम र चिकित्साबारे सामान्य ज्ञान:- ठेउला (Chickenpox), दादुरा (Measles), हाँडे/कर्णमूलशा (Mumps), कुष्ठरोग (Leprosy), विषमज्वर (Malaria), कालाज्वर (Kalazar), श्लीपद (Filaria), प्रवाहिका (Dysentery), लहरेखोकी (Whooping cough), भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टंकार (Tetanus), गण्डुस्पद क्रिमी (Roundworm), अड्डुशेजुका (Hookworm), स्फिक्त्रिमी (Tapeworm), चूर्ना (Pinworm), प्रतिश्याय (Common cold), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), मुखशोथ (Stomatitis), यकृतशोथ (Hepatitis), दाद/दद्रु (Ringworm), लुतो/पामा (Scabies), आमाशयगतशो (Gastritis), मस्तिष्कावरण ज्वर (Meningitis)
- ९.२ समुदायमा हुने सरुवा रोगहरूको परिचय र नियन्त्रण, खोप पद्धतिबारे सामान्य ज्ञान
- ९.३ कुपोषणजन्य (Malnutrition) रोगहरूको सामान्य परिचय, निदान र चिकित्सा
- ९.४ नसर्ने रोगहरूको सामान्य परिचय
- ९.५ मधुमेह, उच्च रक्तचाप, अर्बुद रोग, थाइराइड सम्बन्धी विकृतिहरूको सामान्य परिचय, जीवनशैली व्यवस्थापनबारे जानकारी
- ९.६ निम्न अवस्थाहरूको प्राथमिक उपचार, कारण, लक्षणबारे ज्ञान- कृत्रिम श्वासप्रश्वास क्रिया, Dressing and Bandaging, रक्तस्राव, विष, Snake Bite, Rabies, Drowning, Burn, Heat Stroke, Fracture, Joint Dislocation
- ९.७ जन स्वास्थ्य वातावरणीय स्वास्थ्य, वायु, जलको ज्ञान, Carbohydrate, Protein, Fat, Mineral, Vitamin, पानी, अन्न, दूध, मासुबारे ज्ञान

१०. परिवार नियोजन, जनसंख्या तथा स्वास्थ्य प्रणाली

- १०.१ Vital Statistics, जनसंख्या, जनगणना, मातृ-मृत्युदर, शिशु जन्म तथा मृत्युदर, परिवार नियोजनका विधिहरू र तिनका फाइदा बेफाइदाबारे ज्ञान
- १०.२ नेपालमा प्रचलित स्वास्थ्य प्रणालीहरू सम्बन्धी जानकारी
- १०.३ आयुर्वेद विभाग, प्रादेशिक स्वास्थ्य मन्त्रालय र मातहतका कार्यालय तथा स्थानिय तहका स्वास्थ्य शाखा/महाशाखा सम्बन्धी जानकारी
- १०.४ आयुर्वेद चिकित्सा परिषद नेपाल, World Health Organization, Red cross सम्बन्धी जानकारी
- १०.५ आयुर्वेदका राष्ट्रिय कार्यक्रमहरू सम्बन्धी जानकारी
- १०.६ नागरिक आरोग्य कार्यक्रम, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय योग दिवस सम्बन्धी जानकारी
- १०.७ आयुर्वेद सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी जानकारी
